

Jovan Pejin
Arhiv Srbije, Beograd

Javni stav dr Mirka Kosića, narodnog poslanika i prvaka Narodne radikalne stranke o 27. martu 1941. godine

Posle više od pola veka prećutkivanja događaja ili rasprava o ulozi i doprinosu Komunističke partije Jugoslavije uspehu izvršenog puča jednog broja generala Jugoslovenske kraljevske vojske i grupe političara građansko-demokratske orijentacije, raspravljamo o nejasnoćama događaja koji i danas opterećuje odnose u Srbiji. U prvom redu to je odnos prema puču izvršenom 27. marta 1941. godine, stavu oficira i političara iz Beograda prema politici vođenoj u uslovima pritisaka hitlerovske Nemačke na Jugoslaviju i kneza Pavla Karađorđevića, ključne figure namesništva. Svedok vremena i događaja kada je izveden puč dr Mirko Kosić, profesor univerziteta i političar, danas je u dobroj meri zaboravljen.

Mirko Kosić bio je izuzetna pojava u našoj nauci u prvom redu sociologiji i politikologiji. Ovom prilikom kada raspravljamo o puču i njegovim posledicama posle više od pola veka, predstavimo njegove dve polemike objavljene 1950. i 1951. godine povodom desetogodišnjice, kako su je pučisti zvali, „narodne revolucije“. To su: *Je li 27. mart 1941 plaćen?* i *Grobari Jugoslavije - ko je „drsko lagao“? Oko 27. III 1941.*

Nije obično prikazivati radove nastale pre pola veka. Za ovaj korak postoje brojni razlozi, a najvažniji od njih je taj da nisu izgubili aktuelnost budući da puč zbog teških posledica koje je ostavio još uvek nije rasvetljen.

Brošura *Je li 27. mart 1941 plaćen?* objavljena je nedavno kao reprint izdanje Knjižare „Nikola Pašić“ u Beogradu, što potvrđuje ispravnost stava da se kvalitetni tekstovi Mirka Kosića javnosti predstave još jedanput.

Kosićevi tekstovi, kao svedočanstvo o činu oficira beogradskog garnizona, pomažu da bolje razumemo atmosferu u političkom Beogradu, ono što se mislilo u kuloarima i što obično ostaje u senci zvaničnih dokumenata ili političke propagande. Pored rečenog, prema stavu Mirka Kosića, posledice puča dela oficira beogradskog garnizona su tragične - Aprilski rat 1941. godine, okupacija i subjugacija Jugoslavije, uništavanje i deportacija srpskog naroda, građanski rat sa svim posledicama pobeđe komunista kroz federalno-konfederalni sistem uređenja države s krajnjim posledicama raspada države 1991. godine, dominacija Evropske unije, odnosno NATO pakta nad Srbijom i srpskim narodom - najkraće, iz savremenog ugla, rečeno - saveznička politika negiranja prava srpskom narodu na nezavisnu politiku i državu.

Mirko Kosić u raspravama koje vodi s Adamom Pribičevićem i Jovanom Kontićem, a možemo reći i Slobodanom Jovanovićem, takođe emigrantima, analizira puč od 27. marta 1941. i otkriva zablude koje su vladale među srpskim emigrantima posle 1945. godine o ispravnosti oslonca na Britaniju. Otvoreno izlaže stav da britanski i srpski interesi nikada nisu bili isti i dodaje: „I dok Srbi ne budu umeli da se očiste od tuđinskih agenata dotle neće biti ni istinske narodne države ni napretka

našeg naroda."¹

Raspravu nastavlja mišljenjem da su knez Pavle i vlada dobro znali da Jugoslavija treba po svaku cenu da izbegne rat dok su Nemci na vrhuncu moći, ali kritički primećuje da nisu preduzeli sve mere da narod prihvati takvu politiku. Kosić zaključuje da je knez Pavle s negodovanjem pratio pronemačku politiku Milana Stojadinovića 1937-1938. godine i ironično primećuje da rodoljubivi oficiri nisu opomenuli kneza da vladu treba da poveri ljudima koji uživaju poverenje naroda. Ovo je trebalo da učine bar od 1. septembra 1939. godine kada je uspostavljena Banovina Hrvatska. Isti ti oficiri nisu se obratili knezu ni kada je Francuska protestovala zbog prodaje vojno-tehničkih sirovina Nemačkoj.

Opominje Adama Pribičevića da je knez želeo da sačuva zemlju od rata, ali nije postavio vladu koja bi je zaštitila, kojom je, po njegovom mišljenju, trebao da predsedava dr Momčilo Ninčić, čovek proitalijanski i pronemački raspoložen, a koji je verovao u nemačku pobedu.

Posebno se osvrće na Britance, od kojih je srpska emigracija očekivala pomoć u borbi protiv komunističkog režima u zemlji i kaže: britanska agentura je ušla u Radio Beograd i nametnula ratno-huškački program iako je Jugoslavija zvanično bila neutralna. Podvlači da je ova agentura imala uspeh kod Srba zbog njihovog antinemačkog stava, dok je na drugoj strani zbog pokušaja očuvanja zemlje van rata ugled namesništva nisko pao.

Voditi neutralnu politiku u takvoj situaciji nije bio lak posao, pogotovu zbog toga što je štampa žestoko branila Poljsku i zapadnu demokratiju. Ovakvo javno mnjenje u Beogradu izazivalo je Nemačku, a neutralnost Jugoslavije dovelo u pitanje. U svojim raspravama s Adamom Pribičevićem osvrće se na uticaj masona u vođenju politike zemlje. Smatra da su oni preko Radio Beograda slali ratne pokliče. Masoni, odnosno grupa pod njihovim uticajem ili čak članovi lože, oficiri i političari koje predstavlja Mirko Kosić, imali su pred očima ratnu predstavu iz Prvog svetskog rata, te su smatrali da je najbolje da odu iz zemlje, da se sklone kod Britanaca. Ovaj njihov stav uključio ih je u saradnju s britanskom obaveštajnom službom s ciljem da obore namesništvo i uvedu zemlju u rat.

Prema rečima Mirka Kosića, pokušali su i njega da uključe u ovaj posao. Britanci su procenili da njegova mržnja prema nacionalsocijalizmu može da utiče na njega da ne bude u stanju da razlikuje srpske od britanskih interesa te da se prikloni masonima.² Ovu svoju tezu potkrepio je beleškom o razgovoru s Dragišom Milićevićem, koji ga je obavestio da treba da emigrira s grupom rodoljuba kao član Glavnog odbora Narodne radikalne stranke, prvo u Grčku, a potom u Palestinu. Od njega je saznao da ova grupa rodoljuba ima engleske pasoše, čak i „većina oficira konjičke brigade Kraljeve garde“.

Zbog svega rečenog, Mirko Kosić je duboko ubeđen da su masoni gurnuli Jugoslaviju u rat, da su bili sredstvo Britanaca da se u Evropi stvori još jedan front koji je bio koristan samo za njih.

Ovakav istup Mirka Kosića uticao je na to da se rasprava o puču nastavi u srpskim emigrantskim krugovima. Sledio je napad na stavove Mirka Kosića u *Amerikanskom Srbobranu* i *Proglasu Jugoslovenskog narodnog odbora* iz Londona povodom desetogodišnjice puča. Na ovaj napad Mirko Kosić odgovorio je brošurou *Grobari Jugoslavije. Ko je drsko lagao? Oko 27. marta 1941.*

Brošura sadrži nekoliko tekstova koji pokazuju cilj Mirka Kosića da razobličiti mit o puču. Ponavlja stav da su puč izveli engleski plaćenici i da je bio značajan za

---

¹ Mirko Kosić, *Je li 27. mart 1941. plaćen?*, B.g. 1950, str. 19

² Isto, 27.

Britance.

„Revoluciju“ od 27. marta ocenio je kao običan oficirski puč zavereničke klike režiran spolja kako bi se izmenila spoljna politika zemlje, a ne njen ekonomski, socijalni, politički i moralni poredak.³ Dalje, tvrdi da nije u pitanju revolucija, nego optužuje pučiste i pristalice da su očekivali da ovaj čin naplate od saveznika dok su u emigraciji uprkos činjenici da su Siton Watson i Donovan otvoreno rekli da je puč plaćen i da im ništa više ne sleduje.

Novac je isplaćen učesnicima puča, odnosno civilnim učesnicima, a nije isključena, prema rečima Mirka Kosića, mogućnost da su neki oficiri posredno došli do novca. Citira i komentariše izjavu Sitona Watsona, objavljenu u *Amerikanskom Srbobranu* 3. aprila 1950. godine da za pola miliona funti nije moguće izazvati rat. Mirko Kosić prihvata njegov stav da nije moguće kupiti celu zemlju, ali dodaje da je moguće kupiti 2-3 čoveka čiji je uticaj takav da mogu gurnuti Srbe listom protiv Hitlera u političke ludosti. Radi potvrde ukazuje na to da su dva „zemljoradnička prvaka“ dobila u Kairu od sekretara britanske ambasade iz Beograda 40.000 i 20.000 dolara.⁴ Ovu isplatu Siton Watson i Donovan nikada nisu demantovali.

Kada govori o obeležavanju desetogodišnjice puča Jugoslovenskog narodnog odbora iz Londona, čiji legitimitet osporava, Mirko Kosić širi raspravu. Ukazuje na pronemački stav Hrvata, njihovo antisrpstvo i antijugoslovenstvo i da oni koji tvrde da su Hrvati bili na strani zapadnih demokratija falsifikuju istoriju. Kao dokaz svoje teze navodi da su Hrvati pobili srazmerno više Srba nego Nemci Čeha, Poljaka, Francuza i Jevreja zajedno.

Odbacuje stav Jugoslovenskog narodnog odbora iz Londona, objavljen u Proglasu povodom desetogodišnjice puča, da je prevrat koji je vojska izvršila a narod oduševljeno prihvatio „bio odgovor moralno zdravih nacionalnih snaga na srljanje u katastrofu i sramotu“ i „uveo Jugoslaviju u istoriju sveta“⁵.

Mirko Kosić kaže da je puč delo zavere jedne grupe prestoničkih oficira, koju određuje kao nacionalno osetljivu, a ne lojalnu dužnostima službe svojoj državi. Oni su u dubini svoje duše više hajdučke četovođe negoli bezlični disciplinovani stručno-tehnički organ države.⁶ I završava: srljanje u katastrofu izbegnuto je prevratom Radoja Kneževića, a katastrofa je u stvari bila okupacija i subjugacija Jugoslavije.

Kosić podvlači da su zaverenici priznali pakt od 25. marta potpisan u Beču. I ne samo što su ga priznali, nego su „smatrali da je uskladiv s politikom vojne neutralnosti Jugoslavije i da će vlada nastojati da ne bude umešana u ratni sukob“.⁷

Ruga se pučistima. Za generala Simovića kaže da ga je Čerčil gledao kao bunovnog medveda posle zimskog sna.⁸ Drugi Britanac, vojni pisac Lidel Hart smatra da je Simović odbacivanjem pakta s Nemačkom napravio gest izazova.⁹

Mirko Kosić prihvata stav Lidela Harta da puč nije bio odlučujući za početak rata na istoku: vremenske prilike i mekoća terena nisu dozvoljavale nemačku ofanzivu. Pored rečenog, ističe mišljenje ovog vojnog pisca: „Oni su se pokazali manje efikasni od pasivnog otpora i doneli su najveće štete narodima iz kojih su proizašli. Oni su izazvali represije mnogo teže nego što su bile štete koje su nanesene neprijatelju.“¹⁰

---

³ Mirko Kosić, *Grobari Jugoslavije. Ko je "drsko" lagao? Oko 27. marta 1941*, B.m. 1951, 5.

⁴ Isto, 8.

⁵ Isto, 13

⁶ M. Kosić, *Je li 27. mart 1941. plaćen*, 28.

⁷ M. Kosić, *Ko je "drsko lagao"?*, 14.

⁸ Isto, 14.

⁹ Isto, 15.

¹⁰ Isto, 16.

Mirko Kosić odbacio je stav da je puč bio narodni ustanak i izraz narodne volje. Političari koji su predstavljali Srbe bili su tvorevina diktatorskog režima i nisu imali uporište među biračima, dok su predstavnici Slovenaca i Hrvata bili protiv rata. Manifestacije podrške vojsci i pučistima u gradovima pravila je manjina, a šta je mislila većina, ne zna se. Manifestacije su bile podrška kralju zato što je stupio na presto.

U nastavku razmatranja puča, Mirko Kosić je izneo mišljenje da srpski političari nisu uživali ugled u narodu, da pučistička vlada nije bila predstavnik svih srpskih krajeva i izričito navodi slučaj Vojvodine i južne Srbije/Makedonije da su „danas i sutra spoljnopolitički najviše ugrožene" pa zato nije bilo potrebe da njihovi predstavnici budu u vladi, kao i kasnije u emigraciji.

Državni udar je nazvao „Radojev magaretluk", a tako uspostavljen demokratski poredak uporedio je s južnoameričkim demokratskim poretkom.

Analizirajući dešavanja posle državnog udara, Mirko Kosić ukazuje na Ninčičev proglas povodom ovog događaja od 27. marta, u kojem jasno stoji da obaveze Jugoslavije prema Nemačkoj ostaju nepromenjene, odnosno da se poštuje pakt potpisan u Beču 25. marta. Ironično pita pučiste da li su možda bili pametniji od Hitlera da mu podvale radi mobilizacije i koncentracije vojske za odbranu. Podvlači u vezi s pučem da su najpametniji bili Englezi koji su znali da će vojni udar biti izazov, dok je gest jugoslovenske vlade prema Milanu Stojadinoviću, izručenje Englezima, izazvao dodatno nemačko nezadovoljstvo i probudio sumnju u prijateljsku politiku Jugoslavije prema silama Osovine.

Mirko Kosić pučiste, povodom njihove izjave da prihvataju odredbe pakta od 25. marta, otvoreno pita da li su ozbiljno nameravali da služe Osovini. Ako su to hteli, onda su oklevetali kneza Pavla i Dragišu Cvetkovića, a ako su nameravali da joj podvale, onda su joj dali moralno pravo da napadne Jugoslaviju.

U obračunu sa stavovima pučista, pored Proglasa Jugoslovenskog narodnog odbora, analizira tekst iz *Amerikanskog Srbobrana* o 27. martu, koji smatra parafrazom rečenog proglasa i falsifikatom pošto povezuje generala Dražu Mihajlovića s vojnim udarom.

Kratko raspravlja o neutralnosti, o njenim tipovima, i o tome da je uslovljena konkretnim političkim, vojnim i privrednim okolnostima. Jugoslavija, iako članica Trojnog pakta, mogla je da ostane neutralna. Srbi i Slovenci mogli bi da simpatišu zapadne demokratije, a Hrvati sile Osovine uprkos pretnji incidentima s nemačkim transportima koje bi izazvali Srbi, kao što su to učinili 27. marta, „...ali vlada s potrebnim autoritetom umela bi da obuzda takve elemente. U tome je težište krivice kneza Pavla!"¹¹

Mirko Kosić nije poštedeo ni Slobodana Jovanovića koji je jedini u Jugoslovenskom narodnom odboru interesantan kao ličnost i podseća ga povodom desetogodišnjice 27. marta 1941. godine da su navedeni termini u Proglasu „vojni savez", „narodni ustanak", „demokratski poredak" obična lažna predstava i falsifikat istorije.¹²

U nastavku, Mirko Kosić opominje Slobodana Jovanovića da intelektualci imaju posebnu misiju u istoriji svog naroda, da im je dužnost da se zalažu za istinu, da suzbijaju zablude svog naroda, da svojim ugledom i prestižom ne pokrivaju falsifikate. Upozorava, takođe, Slobodana Jovanovića da je država Jugoslavija građena na neistini i zabludi o narodnom jedinstvu Srba i Hrvata. Zato se Jugoslavija morala raspasti. Pučistički političari nastoje da povrate državu na novoj neistini, na

---

¹¹ Isto, 25.

¹² Isto, 29.

mitu o „narodnom ustanku“ i „srpskoj revoluciji“ od 27. marta 1941. godine.

Da je mit neistina, znaju upravo oni kojima je namenjen, od kojih se traži pomoć, znaju saveznici jer su bili „režiseri“ tog „narodnog ustanka“. Slobodanu Jovanoviću na kraju prebacuje da nema ničeg bednijeg od situacije kada se vodeći političari zaklanjaju iza naroda rečima, „a bezumlje klike lako je prebaciti na 'narod' jer svojom nerazumnošću liče na besvesnu gomilu...“

Zaključuje da narod niko ništa nije pitao niti je ko od dvadesetsedmomartovskih heroja mislio na njega, da bi na kraju dodao povodom izjave Slobodana Jovanovića da oba datuma 25. i 27. mart mogu da se obeležavaju i slave prema nahođenju - „oba dana su u znaku nacionalne državne neodgovornosti. Jedino je 25. mart mogao da bude spasonosan za Jugoslaviju, dok je 27. mart skakanje u ambis za tuđ račun“.¹³

---

¹³ Isto, 31.